

Dr. Bilal Hasanović

**ETIMOLOŠA VEZA IZMEĐU RIJEČI EL-EHAD (الْأَحَد) i
EL-VAHID (الواحد)
(komparativna jezička studija)**

Semitski jezici međusobno pokazuju visok stepen sličnosti, uprkos činjenici da su jedni od drugih već dugi niz stoljeća odvojeni. Zato su studij i istraživanje arapskog jezika, posebno njegovog historijskog razvoja, nužno povezani sa proučavanjem ostalih semitskih jezika.

Arapski jezik je u proučavanju ostalih semitskih jezika imao nezaobilaznu ulogu, a neke je, poput hebrejskog, ponovo vratio u život.

Izrazi koji znače brojeve, koji su predmet ove teme, spadaju među najstarije jezičke termine i najčešće su isti ili slični u svim semitskim jezicima. Otuda smatramo da je komparativni pristup ovoj temi u semitskim jezicima koristan i može dati pozitivne rezultate.

Etimološki odnos između pojmova واحد i أَحَد

Nesporno je da postoji etimološka veza koja spaja arapski izraz **الواحد** (jedan) sa adekvatnim izrazom **الْأَحَد** (istog značenja).¹ Oba izraza potječu iz arapske osnove **وَحْدَة** (biti jedan, jedini, jedinstven, nemati sebi ravnog, biti identičan, neuporediv).² Što se, pak, tiče hemze (ؑ) u riječi **أَحَد**, ona potječe od arapskog suglasnika و, što je identično u riječima **أَرْجَح** - **أَكْدَ** itd.

---

¹ Ahmad 'Amayira, Ismail: *Al-Adad (Durasat lugawiyya maqarina)*, Gami'a al-islam bni Su'ud al-islamiyya, Riyad, 1988, str. 10.

² Teufik Muftić, *Arapsko-srpskohrvatski rječnik*, Sarajevo, 1973, II, str. 3783.

Ista transformacija odvija se i u riječima وَحْدَةٌ i njihovom pluralu وَهَدَانٌ i أَهْدَانٌ. Etimološke promjene, međutim, gdje se u arapskom jeziku početno , pretvara u hemzu (ا) vrlo su rijetke.³

Hemza riječи أَهْدَانٌ u hebrejskom jeziku

Hemza riječи أَهْدَانٌ u hebrejskom jeziku nastala je od slova יְהֹדָה s obzirom da riječ יהֹדָה u hebrejskom odgovara riječи أَهْدَانٌ u arapskom. Isto tako je česta pojava da slovo יהֹדָה u arapskom odgovara slovu יְהֹדָה u hebrejskom i sirijskom jeziku.⁴ Tako, npr. arapskoj riječи וְרַחֲםָה u hebrejskom i sirijskom odgovara riječ حَمَّرَةٌ što znači 'mjesec' (ima logičku vezu sa datiranjem),⁵ odnosno slovo יְהֹדָה u ovim jezicima odgovara slovu حَمَّرَةٌ u arapskom jeziku.

Neka arapska narječja izostavljaju hemzu u riječи أَهْدَانٌ, pa kažu يَوْمُ الْأَحْدَى u značenju الْأَحْدَى (nedjelja). Ova zamjena hemze sa fethom na slovu حَمَّرَةٌ karakteristična je u andaluskom arapskom narječju,⁶ kao i u nekim savremenim arapskim narječjima.

U sirijanskem jeziku je karakteristična pojava 'padanja' hemze, pa se za muški rod kaže حَدَّ, a za ženski حِدَّa u značenju أَهْدَانٌ i إِهْدَانٌ. Istu pojavu vidimo i u aramejskom jeziku, koji je stariji od sirijanskog.⁷

Uklonjena hemza sa riječи أَهْدَانٌ odgovara u akadskom jeziku riječi 'êdu', gdje glas 'ê' odgovara glasu ح, jer je poznato da akadski jezik nema posebnih pisanih simbola za grlene glasove: ح, ع, غ, i ئ, zbog čega stavlja pisani znak za produženi glas, koji inklinira dugom ê u klinastom pismu, a akadski ga je preuzeo od

³ Abu Hayan al-Andalusi (754), *Tafsir al-Bahr al-muhit*, Dar al-fikr, 1403. h., 1983. m, 528/8.

⁴ Carl Brockelman, *Syrische Gramatik*, 13. unverenderte Auflage, Leipzig, 1981, I, str. 151-116.

⁵ Ismail 'Amayira, *Al-Adad*, str. 16.

⁶ C. Brockelman, *Syrische Gramatik*, I, str. 484.

⁷ Ismail 'Amayira, *Al-Adad*, str. 16.

somerskog, koji ne pripada porodici semitskih jezika, a bio je živi jezik prije otprilike dvije i po hiljade godina, prije nove ere, odnosno prije nego što su se semitska plemena, koja su govorila akadskim jezikom, doselila u područje između Tigrisa i Eufrata i osnovala svoju civilizaciju na ruševinama somerske civilizacije.⁸

Eliminacija hemze na početku riječi je, vjerovatno, u funkciji lakšeg i bržeg izgovora, što potvrđuje i primjer komparativa riječi شرٌّ وَ خَيْرٌ (dobar i loš), koji bi korektno gramatički glasio أَشَرُّ وَ أَخْيَرُ⁹, ali se u praktičnom govoru ipak kaže زيدٌ خَيْرٌ مِنْ عَمْرٍ وَ شَرٌّ مِنْهُ . U tom smislu su u nekim starijim narječjima i zamjene hemze fethom, npr. الأَخْضَرُ وَ الْأَحْمَرُ ⁹ umjesto الحَضْرُ وَ الْحَمْرُ . Iste promjene se dešavaju i na primjerima قَدْ أَفْلَحَ = قَدْ فَلَحَ i في الْأَرْضِ = في الْأَرْضِ, مَنْ أَبْوُكُ = مَنْ بُوكُ¹⁰.

Hemza riječi هَمْزَةُ الْقَطْعِ za razliku od riječi اثْنَيْنِ

U prilog konstataciji arapskih teoretičara da je hemza riječi rastavna hemza (هَمْزَةُ الْقَطْعِ) može poslužiti primjer deminutiva¹¹ muškog roda riječi - إِحْدَى - أَحَدٌ i ženskog - إِحْيَى - أَحَيْدَى, gdje obje deminutivne forme imaju postojano hemze - هَمْزَةُ الْقَطْعِ . Da je u navedenim primjerima kojim slučajem bila sastavna hemza - هَمْزَة - شَيْءٌ, она bi otpala, kao u deminutivnim oblicima riječi i شَيْئَانٌ - اشان, الْوَصْلُ - الوصل, شَيْئَاتٌ - اشباتان.

Riječ - أَحَدٌ - prvi dan sedmice

Poznato je da su imena dana u sedmici nastala od glavnih brojeva: 1, 2, 3, 4 - itd., ali privlači pažnju činjenica da je prvi dan u sedmici الْأَحَدُ, a ne الواحدُ. S obzirom na to da brojevi počinju riječju postavlja se pitanje zašto se prvi dan sedmice ne zove الواحدُ umjesto الْأَحَدُ? Objasnjenje ovoj pojavi, po svemu sudeći,

⁸ Arthur Ungnad, *Grammatik des Akkadischen*, München, 1964, str. 4.

⁹ Amr Bin Utman, bin Qanbar Sibuya (180), *Al-Kitab, al-Haya'a al-misriyya al-'amma li al-kitab*.

¹⁰ Ahmad Muhammad al-Maydani, *Nuzha at-tarffi 'ilm as-saif*, Egipat, 1986.

¹¹ Sibuya 3/322.

treba tražiti u historiji razvoja jezika, kada brojevi nisu počinjali riječju, kao što je danas slučaj, nego riječju **أَحَدٌ**, što potvrđuje činjenica da je ovaj stari semitski naziv **يَوْمُ الْأَحَدِ** ostao za prvi dan sedmičnog kalendara. Isti slučaj nalazimo i u riječi **أَحَدَ عَشَرَ**, odnosno **إِحْدَى عَشَرَ**. U nekim arapskim područjima susrećemo obje varijante izraza **أَحَدٌ وَعِشْرُونَ** i **وَاحِدٌ وَعِشْرُونَ**. npr. واحد و أحد وعشرون. obje su dopuštene.¹²

Gramatička forma broja الواحد Gramatička forma broja الواحد

Riječ je particip aktivni - الفاعلُ اسمُ واحدٍ trosuglasničkog glagola سَلِمَ، kao što je particip aktivni glagola سَلِمَ. Ovaj oblik (broja واحد) je izuzetak među brojevima arapskog dekadnog sistema. Pošto particip aktivni - الفاعلُ spada u atributivne forme, može se prepostaviti da je ovaj oblik riječi (الواحد) zapravo, bio nužna posljedica jezičkog razvoja, koji se desio u osnovi ove riječi, kada je odnos između broja i imenice dobio atributivno obilježje,¹³ npr. الواحد رَجُلٌ وَاحِدٌ. U tome je vjerovatno smisao upotrebe riječi، a ne جَاءَ رَجُلٌ أَحَدٌ، nego الأَحَدُ. Otuda se u arapskom jeziku ne kaže: رَجُلٌ وَاحِدٌ، وَاحِدٌ.

Gramatički oblik riječi أَحَد i njegova semantička funkcija

Riječ أحد je infinitiv (مُصْبَر) trosuglasničkog tranzitnog glagola أَحَدٌ, koji je u osnovi nastao od riječi وَحْدَةٌ.¹⁴ Ovo potvrđuje da je arapski jezik u svome razvoju favorizovao upotrebu participa aktivnog riječi واحد nad brojem أحد, jer je particip aktivni bliži atributu nego infinitiv, iako se u arapskom pridjev ponekad izražava *infinitivom*, pa se npr. kaže: بِرَجُلٍ عَادِلٍ¹⁵ u smislu Isto

¹² Ibn Manzur al-Ifriqi, *Lisan al-Arab*, Dar sadir, Beirut, 3/447.

¹³ Abu 'Ali al-Faris, *Al-Mara'il al-muškila al-ma'rufa bi al-bagdadiyyat*, Bagdad, str. 509.

¹⁴ Teufik Muftić, *Rječnik*, II, str. 3783.

¹⁵ Isma'il 'Amavira, *al-Adad* str. 22

tako se u opisu Božije Jedinosti kaže da je On ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ (أَحَد) أَحَد. Riječ je, prema tome, ovdje upotrijebljena u značenju riječi الواحد.

Šta je starije - أَحَد ili واحد ؟

Konstatovali smo da je أَحَد infinitiv trosuglasničkog glagola أَحَد, pa je vjerovatno u sistemu osnovnih brojeva starije od riječi واحد. Ovo mišljenje se može potvrditi činjenicom što se riječ أَحَد upotrebljava u većini semitskih jezika.¹⁶ U hebrejskom¹⁷ se kaže امرأة واحدة tj. إِيشاً أَحَدْت, dok se u akadskom jeziku riječ *êdu* tj. أَحَد upotrebljava u značenju riječi إِيش إِيَّادْ ili مُتَنَفِّرْد. U etiopskom¹⁸ أَحَد se izražava riječju 'ahad', dok je u aramejskom i sirijanskom jeziku حَدْ skraćenica riječi أَحَد. Riječ (hdy) u sabejskom¹⁹ je skraćenica arapske riječi إِحدى. U južnoarapskom jeziku ona odgovara izrazu 'hd'.

Kako je arapski jezik zadržao izraz أَحد u nazivu sedmičnih dana, to se prvi dan u sedmici zove الأَحَد, a ne الواحد, što govori da je do naziva dana došlo u starijoj fazi razvoja arapskog jezika, u kojoj je riječ أَحد prethodila upotrebi riječi واحد.

Ovu riječ, zatim, arapski jezik koristi da izrazi broj jedanaest إِحدى عشرة i أحد عشر وان وعشرون وان وعشرون i أحد وعشرون.

Arapski jezik, zatim, koristi ovu riječ (أَحد) da izrazi pozitivno ili negativno značenje, pa se afirmativno, npr. kaže

¹⁶ C. Brockelman, *Auflage*, I, str. 484.

¹⁷ Willhelm Gesenius, *Hebreisches und Arameisches Handwörterbuch ber das Alte Testament...*, Berlin, Gettingen - Heidelberg, 1962, str. 22-23.

¹⁸ F. Praetorius, *Ethiopische Grammatik*, Karlsruhe und Leipzig, 1886, str. 125.

¹⁹ A.F.L Bistuni, Muhammad al-Gul..., al-Mu'gam as-sabi, Maktaba Lubnan, Bejrut, 1982, str. 4.

لَا أَحَدٌ فِي الدَّارِ (neki čovjek) a negativno واحد من الناس²⁰ nije nikо u kući) a ne فيها أحد.

Ženski rod riječi واحد i أحد

Arapski jezik pravi strogu razliku između muškog i ženskog roda, ali nam ponekad, kako kaže dr. Ismail A. Amajira "nije jasno pravilo na kome se bazira logika identifikacije muškog i ženskog roda u semitskim jezicima. Zašto su, npr. ženskog roda infinitivi فَصَاحَةٌ, وَلَيْهُ, حُمْرَةٌ i mnogi drugi, kao i što ne razumijemo zašto su proglašene ženskim rodom npr. imenice بَنْرٌ, عَيْنٌ, كَاسٌ, شَمْسٌ i dr."²¹

Ženski rod riječi أحد dolazi na oblik واحدی، a riječi واحد na oblik واحدة. Dok je u riječi واحد regularan oblik ženskog roda, dotle أحد tvori ženski rod pomoću elifa, koji kao obilježje ženskog roda seže u dalju historijsku fazu jezika.²²

Prvi glavni broj u akadskom jeziku

Treba napomenuti da akadski jezik²³ za početni glavni broj koristi izraz koji se etimološki razlikuje od riječi واحد، أَحَدٌ ili، односно izraz 'ištēn' (za ženski rod - *ištati*) u značenju واحد. Ova riječ je adekvatna južno-arapskom izrazu 'stn'. Što se, pak, tiče riječi 'ēd'²⁴ (o čemu je već bilo govora), ona se, uglavnom, poklapa sa riječju أحد u značenju وَحْدَةٌ i nema kao broj funkciju računanja.

Prvi redni broj - الأول - u arapskom jeziku

Privlači pažnju da se semitski jezici skoro u cijelosti slažu u etimologiji riječi أَحَدٌ، وَحْدَةٌ ili يَحِدُّ u osnovnim brojevima. U arapskom

²⁰ Al-Gavhari (as-Sihah) 2/440.

²¹ Isma'il 'Amayira, *al-'Adad*, str. 25.

²² Isma'il 'Amayira, *Zahira at-ta'nit bayn al-arabiyya*, Markaz al-kitab, Oman Jordan, 1986.

²³ A. Ungnad, *Grammatik des Akkadischen*, str. 59.

²⁴ Wolfarm von Soden, *Akkadischen Handwerterbuch*, Ba. 1-3, Wiesbaden, 1965-1981, I, str. 1494.

jeziku je to واحد، u hebrejskom 'êh d', u aramejskom 'had', a u etiopskom "ahad". Što se, pak, tiče rednih brojeva, prisutne su značajne razlike.²⁵

U arapskom jeziku riječ أَوْلُ (prvi) nema nikakve etimološke veze sa riječju وَحدٌ. Narednih devet rednih brojeva, zatim, dolaze na oblik participa aktivnog (الفاعل), dok samo prvi broj - أَوْلُ - čini izuzetak i dolazi na oblik أَفْعَلُ. Za razliku od rednih brojeva, kod osnovnih brojeva situacija je potpuno obrnuta; samo prvi osnovni broj واحد ima oblik participa aktivnog (فاعل). Bilo bi logično očekivati da broj واحد bude u skupini rednih brojeva, pa da se kaže: ...واحد، ثانٍ، ثالثٍ، رابعٍ... واحد، إثنان، ثلاثة، أربعة. Također, je nevjerojatno da se arapski u spojenim rednim brojevima ponovo vraća na osnovu riječi وَحدٌ, pa se kaže الأَوْلُ عَشَر (jedanaesti), a ne الشَّادِي عَشَر (slabi deset). Također se ne kaže الواحد عشر, gdje je واحد particip aktivni, koji bi se harmonično uklopio u ostale redne brojeve (الثَّانِي عَشَر، الثَّالِثُ عَشَر), nego se kaže الشَّادِي عَشَر.²⁶

Riječ أَلْحَادِي potječe iz korijena riječi وَحدٌ, koja je nakon transformacije dobila oblik حَدُونٌ, a potom participa aktivnog الحَادِدُونُ, gdje se *slabi* konsonant ح pretvara u dugi vokal ي kao rezultat kesre na prethodnom konsonantu da bi konačno postalo الحَادِي.²⁶

Etimološka osnova riječi أَوْلُ

Postoje znatna razmimoilaženja među filozizma²⁷ o riječi أَوْلُ. Jedni smatraju da je njen korijen أَوْلٌ, dok drugi misle da je то أول. Oni koji zastupaju prvo gledište smatraju da je prвobitna osnova glagola bio oblik أَفْعَلُ, odnosno أَوْلُ، pa se jedna od dvije

²⁵ Isma'il 'Amayira, *al-Adad*, str. 28.

²⁶ Ibid., str. 29.

²⁷ O njihovim mišljenjima i neslaganjima vidjeti Ibn'Usfur, 562-568/2; i al-Gawhari (as-Sihah), madda "wa al" i Ibn Manzur (wa al).

hemze transformirala u و, a zatim se taj و asimilirao sa drugim و i nastala riječ اَوْلٌ.²⁸

Drugo mišljenje polazi od pretpostavke da su osnovu riječi činila dva slova vav i lam, dok je hemza činila elif oblika أَفْعَلْ, odnosno اَوْلُ zatim je došlo do asimilacije glasova و i njihovog pojačanja - tešdida (أَوْلٌ).

Postoji i treće stajalište po kojem je prvobitna osnova riječ اَوْلٌ bila na oblik أَفْعَلْ, a zatim se srednja hemza pretvorila u و, koji se, zatim, asimilirao sa prethodnim glasom و, (أَوْلٌ). Ovo mišljenje se, međutim, smatra slabim, jer je druga hemza osnove اَوْلٌ, za koju se pretpostavlja da se pretvorila u و, trebala zbog prethodnog sukuna da ispadne, a njen vokal da se prenese na prethodni konzonzant (أَوْلٌ). Kako god, međutim, bilo, osnova i etimološki razvoj ove riječi može se izučavati kao predmet وَأَوْلٌ، اَوْلٌ وَأَيْلٌ.²⁹

Muslim³⁰ - kaže Ismail Amajira - da riječ الْأَوَّلُ potječe od korijena وَأَلْ - يَلِنْ vratiti se nečemu, tražiti utočišta.³¹ Među značenja ove riječi spada i الْقَدِيمُ (Vječni, koji nema Početka niti Kraja الْذِي لَا أَوَّلَهُ وَلَا آخِرُ). Neosporno je da se ova svojstva identificiraju sa Božijim imenima jer - هو الْأَوَّلُ - On je Prvi, prije Njega nema ništa znači, - هو الْقَدِيمُ - On je Vječni, On nema početka niti kraja, - وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ الْمَالُ وَالْمَرْجِعُ - Njemu se sve vraća.

Ibn Menzur prenosi rezonovanje Ez-Zudžadža koji kaže da je prva suštinska stvar u jeziku početak nečega. Taj početak može imati, a može i nemati svoj kraj. Prvi broj je الواحد a brojevi nemaju

²⁸ Ibn Manzur (wa al), 11/717.

²⁹ Isma'il 'Amayira, *al-'Adad*, str. 31.

³⁰ Ibid., str. 29.

³¹ T. Muftić, *Rječnik*, II, str. 3756.

kraja. I džennetske blagodati, kaže Ez-Zudžadž, imaju svoj početak, ali nemaju kraja.³²

Redni broj الأول u semitskim jezicima

U akadskom jeziku riječ *mahr* ima značenje الأول (prvi).³³ Ta riječ se, očito, etimološki razlikuje od riječi koja predstavlja prvu cifru osnovnih brojeva, tj. *ištēn*. Akadski jezik, međutim, uzima ovaj izraz (*ištēn*) i za redni broj, što vjerovatno govori da riječ *mahr* nije u osnovi broj nego pridjev u značenju المُقَدَّم (prednji, prvak).³⁴

U hebrejskom jeziku riječ روش ima značenje الأول.³⁵ U arapskom, međutim, ona odgovara značenju riječi رأس (glava). Tako se, naprimjer, u arapskom i nekim drugim semitskim jezicima kaže: رأس السنة أو شهر (početak godine) i رأس الشهير أو شهر (početak mjeseca), što je metaforička upotreba glave, kao vitalnog organa tijela, u značenju rednog broja الأول (prvi).

Osnovni broj u hebrejskom je أحد (ehad)³⁶ ili, što znači da su osnovni i redni broj u hebrejskom, kao što je slučaj i u arapskom, akadskom i još nekim semitskim jezicima, različiti.

U aramejskom jeziku³⁷ riječ *qadm ye* je adekvatna arapskom izrazu مُقَدَّمُ الشَّيْءِ الْقُدَامَى ili (tj. prednji ili prvi), pa زاده znači početak. Osnovni broj jedan je *had*. U sirijanskom prvi redni broj je *qadm ya*.³⁸ U oba ova jezika osnovni broj (jedan) je *had*, što znači da se etimološki razlikuje od rednog broja.

³² Ibn Manzur (wa al), 11/718.

³³ Soden, *Akkadische*, I, str. 585.

³⁴ T. Muftić, *Rječnik*, II, str. 2742/II.

³⁵ W. Gesenius, *Hebreisches...*, str. 737.

³⁶ Franz Rosenthal, *A Grammar of Biblical Aramaic*, Wiesbaden, 1961, str. 32.

³⁷ Teodor Noldeke, *Sirische Grammatik* (Zweite verbesserte Auflage), Leipzig, 1898, str. 32.

³⁸ Ibid., str. 95.

U etiopskom jeziku,³⁹ pak, prvi redni broj je *qad m*" što je u osnovi adekvatno rednom broju aramejskog jezika.

LITERATURA

1. Al-Andalusi, Abu Hayan (754): *Tafsir al-Bahr al-muhit*, Dar al-fikr, 1403. h./1983.
2. Al-Faris, Abu 'Ali: *Al-Mara'il al-muškila al-ma'rufa bi al-bagdadiyyat*, Bagdad.
3. Al-Gawhari, Ismail bin Hamad: *Tag al-Luga wa sihah al-'arabi*, Kairo, 1956.
4. Al-Ifriqi, Ibn Manzur: *Lisan al-Arab*, Dar sadir, Bejrut, 3/447.
5. Al-Maydani, Ahmad Muhammad: *Nuzha at-tarf fi 'ilm as-sarf*, Egipat, 1986.
6. 'Amayira, Ismail Ahmad: *Al-Adad (Durasat lugawiyya maqarina)*, Gami'a al-islam bni Su'ud al-islamiyya, Riyad, 1988.
7. 'Amayira, Isma'il: *Zahira at-ta'nit bayn al-arabiyya*, Markaz al-kitab, Oman Jordan, 1986.
8. Bistuni, A.F.L. Muhammad al-Gul..., *Al-Mu'gam as-sabi*, Maktaba Lubnan, Bejrut, 1982.
9. Brockelman, Carl: *Syrische Grammatik*, 13. unverenderte Auflage, Leipzig, 1981.
10. Gesenius, Willhelm: *Hebraisches und Arameisches Handwörterbuch ber das Alte Testament...*, Berlin, Gottingen - Heidelberg, 1962.
11. Mittwoch, Eugen: *Die Traditionelle Aussprache des Ethiopischen*, Berlin und Liepzig, 1926.
12. Muftić, Teufik: *Arapsko-srpskohrvatski rječnik*, Sarajevo, 1973.
13. Noldeke, Teodor: *Sirische Grammatikù* (Zweite verbesserte Auflage), Liepzig, 1898.
14. Praetorius, *Ethiopische Grammatik*, Karlsruhe und Leipzig, 1886.
15. Rosenthal, Franz: *A Grammar of Biblical Aramaic*, Wiesbaden, 1961.

---

³⁹ Eugen Mittwoch, *Die Traditionelle Aussprache des Ethiopischen*, Berlin und Liepzig, 1926, str. 50.

16. Sibuya, Amr Bin Utman, bin Qanbar (180): *Al-Kitab, al-Haya'a al-misriyya al-'amma li al-kitab*.
17. Ungnad, Arthur: *Grammatik des Akkadischen*, München, 1964.
18. Von Soden, Wolfarm: *Akkadischen Handwörterbuch*, Band 1-3, Wiesbaden, 1965-1981.

خلاصة البحث

هذه الدراسة اللغوية المقارنة عن الأعداد يمكن فيها تقرير الشيء التالي:

- * ينشأ العدد الأصلي والترتيبي الأول من الأصل الاشتقافي المختلف.
- * بينما يظهر الفرق الكبير في نسبة الأعداد الأولى (الأصلية والترتيبية)، وهناك درجة التوافق العالمية في نسبة الأعداد الأخرى (الأصلية والترتيبية). نجد هذا التوافق عند اللغات الأخرى غير السامية، مثل اللغة الإنجليزية، الألمانية والفرنسية مع بعض الاستثناءات الصغيرة (مثلاً في اللغة الإنجليزية في عدد "اثنان").
- * في معظم اللغات السامية يُوحَّد "وَحْدَة" أو "أَحَد" أصلًا للعدد الأصلي الأول، بينما ينسب العدد الترتيبية إلى الأصول الاشتقافية المختلفة التي ليس لها معنى العدد بل تعبر عن معنى العدد الترتيبية مجازاً.
- * هناك رأي أن الأعداد الترتيبية قد نشأت إطلاقاً في مرحلة التطوير اللغوي أكثر تأخراً وأن الأعداد الأصلية قد تبعت الصيغة الأصلية من اللغات السامية وهذا ما يؤكّد الأصل الاشتقافي للأعداد الترتيبية (ثالث، رابع، خامس...) من الأعداد الأصلية (ثلاث أربع، خمس...).

Summary

In this comparative language study on numbers in Semitic languages the following can be concluded:

- * First - cardinal and ordinal number in Semitic languages are made from different etymological bases.
- * Although there is a significant difference between first (cardinal and ordinal) numbers, there is a high level of overlap between other (cardinal and ordinal) numbers. We can also find the overlapping in some other, non-Semitic languages, such as: English, German and French, with some small exceptions, e.g. number two in English.
- * Most of Semitic languages takes the word وَحْدَةٌ as a basis or أَحَدٌ as a basis for the first cardinal number, whereas ordinal numbers belong to different etymological bases, which do not have any links with a number but only metaphorically express it.
- * There is an opinion that ordinal numbers appeared in a late phase of language evolution, and that cardinal numbers followed original forms from Semitic languages, which confirms etymological origin of ordinal (ثلاث، أربع، خمس...) from cardinal (ثالث، رابع، خامس...)